

13.6.2018

EOAK/2338/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

KUOPION VANKILA

Tarkastuspöytäkirja 23.5.2018 klo 16.50–18.15

Osallistujat EOAK:sta Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia
Tarkastaja Reima Laakso

Osallistujat tarkastuskohteesta Rikosseuraamusesimies - - -

Tarkastus oli ennalta ilmoittamaton ja se kohdistettiin laitoksen eristysosastolle sellisiin, joissa voidaan toteuttaa vankeuslain 18 luvun 3 §:n mukaista tarkkailua ja 18 luvun 4 §:n mukaista eristämistarkkailua. Tämän lisäksi haluttiin selvittää, oliko vankilassa otettu käyttöön Rikosseuraamuslaitoksen uusi valvomatonta tapaamista koskeva hakemuslomake, joka tuli ottaa käyttöön viimeistään 18.5.2018 ja 23.4.2018 vankiloille lähetetty omaisuuden/vaatteiden hallussapitolomake.

Tarkastajat tutustuivat myös maakerrassa sijaitsevaan osastoon, johon on sijoitettuna tutkinnallisilla perusteilla ja omasta pyynnöstään erillään pidettäviä vankeja. Kahden osastolla olevan vangin kanssa keskusteltiin. Näistä laadittiin erilliset muistiot, jotka ovat luottamuksellisia viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 1 momentin 15 kohdan nojalla.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Eduskunnan oikeusasiamiehelle on tehty vuoden 2017 aikana neljä Kuopion vankilan eristysosastojen olosuhteita koskevaa kantelua (EOAK/1043/2017, EOAK/2727/2017, EOAK/2777/2017, EOAK/3374/2017). Tämän lisäksi yhdessä kantelussa EOAK/3043/2017 kantelija kertoi häntä pidetyn 20 päivän ajan kameratarkkailussa eristysosastossa.

Havaintoja eristysselleistä

Eristysselli 2009

Eristysoaston selleistä sellit 2009 ja 2010 ovat eristyssellejä, joissa selli on jaettu asuin- ja huoltotilaan kaltereilla ja niihin kiinnitetyillä muoviplekseillä. Sellin sijoitetun henkilön oleskelutila on noin 2x2 m. Sellin lattialla on paikka turvapatjalle ja wc/juomahana-yhdistelmä kalteriseinän vieressä.

Kuvan vasemmassa alareunassa näkyy painike, josta vanki saa yhteyden henkilökuntaan. Sellin oven alareunassa on aukko (noin 35x10 cm), josta vapautensa menettäneen on työnnettävä kätensä ylettyäkseen painikkeeseen. Tämä toimenpide edellyttää laskeutumista vähintäänkin polvilleen sellin lattialle.

Sellien wc:n tyhjentämistä ja veden tuloa säädellään sellin ulkopuolella olevasta kytkinpaneelistä.

Eristysselli 2010 etuosassa/huoltotilassa on suihku.

Eristyssellien vesihanojen toimimattomuudesta on mainittu useissa kanteluissa. Kokeiltaessa hanat toimivat. Vangeille annetaan juomavettä saadun tiedon mukaan 1,5 litran vesipullossa (kuva).

Sellien huoltotilan katossa on valvontakamera (kupukamera). Tarkastajat kävivät vankilan osastovalvomossa katsomassa valvontakameran antamaa näkymään selliin. Kameran näkymää wc:n kohdalla ei ole kamerassa tai näyttöruuduissa peitetty. Wc:tä käyttävän vapautensa menettäneen oikeus yksityisyyteen ei tältä osin toteudu.

Eristysoaston sellit ER 2009 ja ER 2010 ovat molemmat kooltaan 4 neliömetriä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antaman määräyksen mukaan yhden sellin pinta-ala on vähintään 7 neliömetriä. CPT:n mukaan vankien asuttamiseen käytetyt sellit eivät saa olla kooltaan alle 6 neliömetriä. Kyseisten sellien kokoisia sellejä ei siten saa käyttää vankien asuttamiseen. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksessä todetaan myös, ettei rangaistus-, tarkkailu- ja eristyssellejä lasketa majoituspaikoiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi.

Sellien pieni koko hämmästyttää siltäkin osin, että Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunniteluohjeen (Ohjekortti 093-1012) mukaan tarkkailuun tarkoitettun eristyssellin huonealan tulisi olla 13 neliömetriä, josta esimerkkikuvien mukaan kaltereilla vangille erotettua tilaa on noin puolet.

AOA totesi eristyssellien olosuhteista ja erityisesti hälytyspainikkeen sijainnista kantanaan seuraavan.

Suomen perustuslain 7 §:n mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen lailli-

suus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Vangilla tulee olla pääsy WC-tiloihin kaikkina vuorokauden aikoina. (10.4.2015/393)

Vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

Hälytyspainike

Hälytyspainikkeen käyttäminen vankilan henkilökuntaan yhteyden saamiseksi edellyttää selliin sijoitetun henkilön laskeutumisesta polvilleen ja siitä edelleen vatsalleen painikkeeseen yletyäkseen. Sellin kaltereilla rajatun osan pieni koko ja patjaa varten rakennetun betonisen kaukalon reunat vaikeuttavat jo normaalikokoisen henkilön ojentautumista pitkin pituuttaan lattialle. Esimerkiksi olkapään tai tukirangan vammoista kärsivien tai ylipainoisten henkilöiden saattaa olla jopa mahdotonta tavoittaa painiketta. Tämä saattaa asettaa nämä henkilöt pahimmillaan hengenvaaraan esimerkiksi sairaskohtauksen sattuessa.

Mikkelin vankilassa hälytyspainikkeen sijoitusta eristyssellissä korjattiin apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojan kiinnitettyä tarkastuksen EOAK/3005/2017 yhteydessä huomiota painikkeen vaikeaan käytettävyyteen sen sijainnin takia.

Painikkeen sijaintia voidaan AOA:n käsityksen mukaan pitää vapautensa menettäneen näkökulmasta erittäin nöyryyttävänä vartijakutsun suorittamisen edellyttämän lattialla konttaamisen ja ryömimisen takia.

Tarkkailuselli

Eristämistarkkailussa vanki sijoitetaan selliin, jossa häntä ja kiellettyjen aineiden poistumista kehosta voidaan tarkkailla ympärivuorokautisesti kameravalvonnalla ja henkilökunnan paikalla ollen. Eristämistarkkailussa on oleellista se, että vankila pystyy valvomaan vangin kehon tyhjentyä ja että vanki ei pysty kätkemään ja hävittämään kehonsa sisällä kuljettamiaan aineita.

Selli 2011 on tarkkailuselli eristämistarkkailua varten. Selli oli kunnoltaan siisti. Sellissä ei ollut muita kalusteita kuin patja. Seinällä oli ohje eristämistarkkailun täytäntöönpanosta. Se oli allekirjoittamaton ja päiväämätön. Ohjeen mukaan eristämistarkkailun varustukseen kuuluu keltaisen patja, tyyny, sininen peitto, alushousut, paita ja vesipullo. Selliin ei anneta haltuun termospulloa, tupakoita, lehtiä tai ym. sellaista, johon voi purkaa/hävittää hivakan. Ohjeessa todettiin seuraavasti: ”eli mahdollisimman vähän tavaraa selliin niin on helpompi löytää luvattomat esineet.”

Valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen (548/2015) 65 §:n mukaan vangin oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan, jos se on välttämätöntä eristämistarkkailun tarkoituksen toteuttamiseksi. Asetuksen mukaan eristämistarkkailuun sijoitetulle vangille voidaan antaa haltuun kohtuullinen määrä sellaisia esineitä ja aineita, joiden haltuun antaminen ei vaaranna eristämistarkkailun tarkoitusta. Vangille voidaan antaa haltuun kirjallisuutta, lehtiä, kirjoitustarvikkeita ja elintarvikkeita. Vangille tulee järjestää mahdollisuus tupakointiin. Vangille voidaan antaa myös mahdollisuus radio- ja televisio-ohjelmien seurantaan.

Oikeusasiamiehen päätöksissä on useasti otettu kantaa ja arvosteltu eristämistarkkailun olosuhteita. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen totesi päätöksessään 14.8.2012 (dnro 3857/4/10), että eristämistarkkailun valvonnan onnistumisen kannalta on perusteltua, että eristysvälineiden varustusta ja vangin haltuun annettavien tavaroiden määrää on rajoitettu, jolloin pystytään minimoimaan riskiä siitä, että vanki valvonnasta huolimatta piilottaisi, hävittäisi tai nielisi kiellettyjä aineita tai esineitä. Kun vanki on ympärivuorokautisessa kameravalvonnassa tilan- netta varten erikseen rakennetussa sellissä, jota henkilökunnalla on mahdollisuus tarkastaa aina tarvittaessa, valvonnan vaatimuksia ei oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan ole kuitenkaan perusteltua ”ylikorostaa” suhteessa vangin oikeuksien rajoittamiseen. Päätöksessä ei nähty myöskään estettä muun muassa sille, miksi vangille ei annettaisi mahdollisuutta televisio- ja radio-ohjelmien seuraamiseen.

Eristämistarkkailut pannaan täytäntöön kameravalvotuissa kalterihäkillisissä kalustamattomissa selleissä. Eristämistarkkailun olosuhteet olleet olleet ja ovat edelleenkin yleensä erittäin ankeat ja karut verrattuna vankien normaaleihin asuinolosuhteisiin sekä myös yksinäisyysrangaistuksen olosuhteisiin. Eristämistarkkailussa on kyse kuitenkin turvaamistoimenpiteestä eikä vankiin tule sen yhteydessä kohdistaa muita kuin toimenpiteen tarkoituksen kannalta välttämättömiä rajoituksia. Eristämistarkkailujen lopputulos on myös varsin usein se, että vangilta ei ole sen aikana löytynyt kiellettyjä aineita tai esineitä.

AOA Pölönen katsoi eristysosastojen sellien kalustusta koskevassa 23.2.2018 päätöksessään (EOAK/1276/2017), että vankilasuunnitteluohjeen määräykset eristämistarkkailusellistä ovat vanhentuneet, eivätkä ne vastaa nykyisiä eristämistarkkailun olosuhteita koskevia säännöksiä. Ohjeen mukaan eristämistarkkailuun sijoitetulla ei olisi mitään varusteita mukanaan. Nykyisten säännösten mukaan vangille voidaan antaa mahdollisuus myös televisio- ja radio-ohjelmien seurantaan, jota ei ole ohjeessa huomioitu. AOA ei voi myöskään voinut ymmärtää perustetta sille, että vuoteen betonikorokkeen enimmäiskorkeus on asetettu ohjeessa vain 5 senttimetrin korkeuteen.

Eristämistarkkailuun sijoittamisessa kalusteiden vaikutus liittyy lähinnä tilan valvontaan ja tarkastettavuuteen. AOA:n käsityksen mukaan aineiden kätkeminen esimerkiksi sellissä olevaan pöytään tai tuoliin on kuitenkin vaikeaa ja niiden tarkastaminen on helppoa. AOA:n käsityksen mukaan tällä hetkellä eristämistarkkailun olosuhteet eivät vastaa sitä, mitä voimassa olevissa säännöksissä niistä on todettu ja tarkoitettu. Sellin kalusteet voivat olla ainakin osittain myös kiinteitä ja kalusteet voidaan sijoittaa siten, etteivät ne vaikeuta valvontaa. AOA ei nähnyt perustetta sille, miksi eristämistarkkailuun sijoitettua ei voitaisi sijoittaa esimerkiksi selliin, jossa on pöytä, tuoli ja vuode.

AOA katsoi, että esim. tuolin sijoittaminen selliin ei aiheuttaisi vaaraa eristämistarkkailun tarkoitukselle, mutta saattaisi helpottaa esim. selkävaivoista kärsivän vangin oloa sellissä. Myös ainakin ruokailun ajaksi annettava taso tai pöytä olisi vangin vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaisesti ihmisarvoa kunnioittavaa kohtelua.

AOA katsoi, että mikäli tavaroiden haltuun antamisessa toimitaan seinällä olevan ohjeen mukaisesti, menettely on erittäin ongelmallinen. On vaikeaa nähdä perustetta sille, miten lehtien tai kirjojen antamisen estäminen olisi välttämätöntä eristämistarkkailun tarkoituksen toteuttamiseksi.

Yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon varattu selli

Selli 2008 on tarkoitettu rangaistusselliksi yksinäisyysrangaistusten täytäntöönpanoon. Tarkastuksella tutustuttiin sellin olosuhteisiin. Selli ER 2008 oli normaalisti kalustettu ja siellä oli erillinen wc-tila. Sellissä oli myös. mm. televisio. Selli oli yleisilmeeltään siisti.

Sauna ja pesutilat

Tutkinnallista syistä, omasta pyynnöstään erillään pidettävät ja eristysosastolle sijoitetuille tarkoitetut sauna ja suihkutilat olivat erittäin siistit ja hyvässä kunnossa. Saunan pukuhuoneeseen oli sijoitettu kuntopyörä vankien käyttöön.

Lomakkeet

Vankilassa oli otettu käyttöön Rikosseuraamuslaitoksen uusi valvomatonta tapaamista koskeva lomake.

Ruokaluukut

Eristysosaston sellien ovissa on ruokaluukut. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan niitä ei kuitenkaan käytetä, vaan sellin ovi avataan vangille ruokaa annettaessa.

Mikkelin vankilan tarkastuksella EOAK/3005/2017 oli ilmennyt, että vangeille oli jaettu ruokaa sellin ovesa olevasta luukusta. AOA ei pitänyt ruuan antamista luukun kautta asianmukaisena eikä nähnyt perustetta sille, miksi ruokaa ei voitaisi antaa vangeille oven kautta myös niissä poikkeustilanteissa, kun osasto on suljettu ja sen toiminnot olivat peruutettu. Mikkelin vankilan selvityksen mukaan jatkossa ruokaa ei anneta selliin ovesa olevasta luukusta. Mikkelin vankilan tarkastuksella ilmeni myös, että ruokaluukkujen tekemisestä sellinoviin aiheutui merkittävät lisäkustannukset.

Tarkastuksella jäi avoimeksi, missä oli linjattu ja hyväksytty tarve rakentaa ruokaluukut sellien oviin.

Vangin oikeus yksityisyyteen

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian vuoden 2018 teema on oikeus yksityisyyteen. Tarkastuksella kiinnitettiin tältä kannalta huomioita vankien yksityisyyden suojaan wc:tä käytettäessä kameravalvotuissa selleissä. Tarkastuksella ilmeni, että eristysosaston kameravalvotuissa selleissä kameravalvonta kohdistui ilman estettä myös wc-istuimen kohdalle.

Kaikissa niissäkään tilanteissa, joissa vangin kameravalvonta on sallittua, ei voida pitää hyväksyttävänä, että vangin wc-asiointi voi tulla tarkkailtavaksi. Se on hyväksyttävää vain vangin ollessa sijoitettuna eristämistarkkailuun ja tällöinkin pitää pyrkiä järjestelyihin, joilla säilytetään edes vähäinen yksityisyys vangin käytäessä wc:tä.

AOA Pajujan päätöksessä 14.12.2009 (dnrot 4252/4/08 ja 360/4/09) todettiin tarkkailussa ja eristämistarkkailussa olevien vankien valvomisesta kameravalvonnalla muun muassa seuraavaa:

"Vankeuslakia säädettäessä eduskunnan lakivaliokunta totesi (LaVM 10/2005 vp) eristämistarkkailusta, että 'valiokunta korostaa, että tällaisessa tarkkailussa on noudatettava vähemmän haitan periaatetta sekä hienotunteisuutta erityisesti niissä tapauksissa, joissa tilanne välttämättä edellyttää myös muun muassa saniteettitilojen käyttämiseen kohdistuvaa valvontaa.'

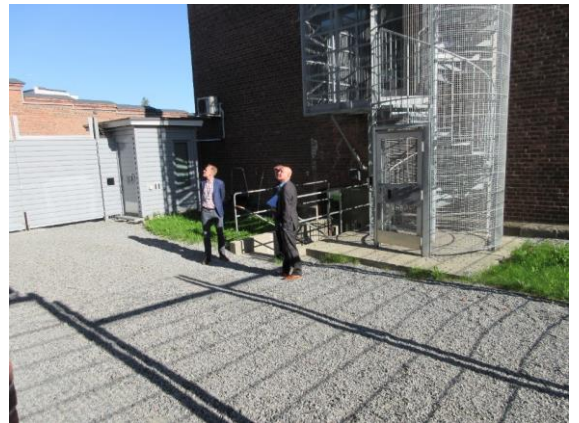
CPT katsoi, että myös tarkkailuselleihin sijoitettujen vankien yksityisyys heidän käyttäessään WC:tä tulisi säilyttää siinä määrin kuin se suinkin on mahdollista. CPT katsoi, että eristämistarkkailuun sijoitettujen osalta olisi ryhdyttävä järjestelyihin, jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys vankien käyttäessä WC:tä, kuten esimerkiksi värillinen lasi, jolla WC-tila erotetaan. Riihimäen vankilassa kameran ja vangin välissä on pleksi, joka summentaa näkyvyyttä ja jota CPT piti riittävänä ratkaisuna näkyvyyden ongelmaan.

...
Tarkkailuun sijoitettujen vankien kohdalla en näe syytä heidän WC-käyntien tarkkailulle, mutta toisaalta vangin oman turvallisuuden kannalta on tärkeää, että sellissä ei ole kuoleita kulmia, joita ei voida valvoa kameralla. Tarkkailuun käytettävien sellien osalta pitäisin perusteltuna, että vankiloissa selvitetäisiin mahdollisuuksia vankien yksityisyyden parantamiseksi WC-tilanteessa."

Osastovalvomossa ilmeni, että valvontakameran kuvassa näkyi wc-istuimien esteettömästi. Tarkastuksilla on ilmennyt, että monissa vankiloissa valvontakameran kuva on sumennettu wc-istuimen kohdalla vangin yksityisyyden turvaamiseksi. AOA pitää perusteltuna, että vastaavat rajoitukset tehtäisiin myös Kuopion vankilan kameravalvontaan.

Ulkoilupiha

Tutkinnallista syistä, omasta pyynnöstään erillään pidettävät ja eristysosastolle sijoitetut vangit ulkoilevat vankilarakennuksen päädyn ja muurin välisellä verkkoaidoin rajatulla noin 10x20 m ulkoilupihalla. Ulkoilutila oli normaali vankilan pihalla oleva ulkoilutila ja se on selvästi suurempi kuin mitä vankilasuunnitteluohjeessa edellytetään. Erillään pidettävien ulkoilutilaksi se oli poikkeuksellisen suuri ja avara verrattuna muihin vankiloihin. Pihalla ei kuitenkaan ole katosta sateen varalle eikä penkkejä. Vankilan henkilökunnalta saadun tiedon mukaan vankilalla ei ole antaa sadetakkeja ulkoileville vangeille.

AOA Pölönen ja vanhempi oikeusasiamiehen sihteeri Vartia eristysosaston ulkoilupihalla.

AOA on päätöksessään mm. (4570/4/14) ottanut kantaa ulkoiluolosuhteisiin. Päätöksessä todettiin, että vankilan tulee edistää vankien mahdollisuutta ulkoilla sään sitä estämättä ja yhdyttiin Euroopan neuvoston kidutuksenvastaisen komitean (CPT) suositukseen, että vangeilla tulee olla mahdollisuus suojautua huonolta säältä. CPT on säännönmukaisesti jo pitkään suositellut tarkastusraporteissaan, että vankilan ulkoilualueilla tulisi olla sadekatot.

AOA piti perusteltuna, että katoksen puuttumisen johdosta vangeille hankitaan sadetakit. Vastaavalla tavalla on menetely mm. Mikkelin vankilassa.

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen pyytää Kuopion vankilaa ilmoittamaan toimenpiteistään vangin yksityisyyden turvaamiseksi wc-käyntien aikana kameravalvotuissa selleissä ja sadetakkien hankkimiseksi ulkoileville vangeille sekä haltuun annettavan omaisuuden ja elintarvikkeiden osalta eristämistarkkailuun sijoitetuille 31.7.2018 mennessä.

Apulaisoikeusasiamies pyytää Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskusta ilmoittamaan 31.8.2018 mennessä, mihin toimenpiteisiin eristyssellien hälytyspainikkeesta todettu on antanut aihetta.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on pyytänyt Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoa ilmoittamaan 1.8.2018 mennessä, mihin toimenpiteisiin hänen kannanottonsa päätöksessä EOAK/1276/2017 kalusteiden hankkimisesta ja ohjeistuksen laatimisesta ovat antaneet aihetta. Näiltä osin tässä yhteydessä todettu ei antanut aihetta toimenpiteisiin.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Reima Laakso
tarkastaja